

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Clypeus Theologiæ Thomisticæ

In Tres Partes Divisus, Et Quinque Voluminibus Comprehensus
Tractatus de Prædestinatione, de Trinitate, de Angelis, & de homine

Gonet, Jean-Baptiste

Coloniæ Agrippinæ, 1671

Disputatio Proœmialis. De existentia seu veritate Mysterii Trinitatis,

---

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77146](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77146)

DISPUTATIO PROOEMIALIS.

De existentia seu veritate Mysterii Trinitatis.

Hæreticorum instantia cogit fidei Doctores, de his quæ sunt fidei disputare (inquit S. Thomas quæst. 10. de potentia art. 2.) Unde ut Hæreticorum convellantur errores & fidei veritas, circa sacratissimum Trinitatis Mysterium, firmiter stabiliantur, hæc disputationem in hujus Tractatus lumine, ut cæteris præambulantia, instituimus.

ARTICVLVS I.

Præcipui Hæreticorum errores circa Mysterium Trinitatis recensentur.

Variè Diabolus Divinissimæ Trinitatis gloriam emulatus est, variè per Hæreticorum mentes, quasi per quædam totius falsitatis organa, illius summæ veritatis lucem obumbrare, & quasi caligine quadam involvere conatus est. Quædam tamen duo præcipua fuisse capita, & quasi fontes, unde errores omnes, vel saltem præcipui, qui circa hoc mysterium famosiores sunt, emanarunt: errores scilicet Sabellianorum & Arrianorum. Illi enim ex unitate omnimoda effectum inferebant unitatem etiam personæ, ita ut eamque distinctionem personarum in Scriptura designant, non ad diversitatem ipsarum personarum in se, sed ad differentiam officiorum relationum ejusdem personæ referrent. V. G. quod eadem persona, prout ingenta, & principium creandi, diceretur Pater: prout incarnata, diceretur Filius: prout sanctificans creaturam, diceretur Spiritus sanctus; quasi extensione quadam & dilatazione ejusdem personæ in divinos effectus. Sic enim refert Athanasius oratione contra Gregales Sabellii, explicans illud Deus de Deo, ubi illa verba Sabellianorum ponit, *Patrem in Filium, sumendo carnem, & in Spiritum sanctum, sanctificando homines.*

In eundem errorem lapsus fuisse Praxean, dicitur Tertullianus in libro quem adversus ipsum scripsit, ubi cap. 1. sic habet. *Variè Diabolus emulatus est veritatem, affectavit illam aliquando impudendo concutere, unicum Dominum vindicavit, omnimodam mundi conditorem, ut & de unico hæresim dicit: ipsum dicit Patrem descendisse in Virginem, ipsum ex ea natum, ipsum passum, &c.* Quare Optatus Millevitanus libro 5. adversus Parmenianum, Praxean *Patripassianum* appellat, quia Patrem passum esse dicebat. Et Tertullianus ubi loquitur: *Duo negotia Diaboli Praxean Roma protulerunt: Prophetiam expulit, & hæresim intulit: Patrem fugavit, & Patrem crucifixit.*

Ab extremum Praxean & Sabellio oppositæ, distinctionem Personarum in Deo agnoscere, negaverunt unitatem essentia, & consubstantialitatem Filii cum Patre. Hujus hæresim primum fuisse auctorem Originem multi existimant, quibus favere videtur S. Thomas hic quæst. 4. art. 1. ad 1. ubi Originem dicit *fontem hæresim Arrianorum* Idem tamen S. Doctor 4. contra Gentes cap. 6. in fine, hujus erroris prima semina esse Platonicos docet: illi enim ponebant summum Deum Patrem & Creatorem omnium

rerum, à quo primitus effluxisse dicebant quandam mentem, superiorem aliis rebus omnibus, in qua essent omnium rerum formæ, quam *paternum intellectum* nominabant.

Sed quidquid sit de hoc, communiter tamen hic error Arrio tanquam auctori tribuitur: quia ab eo ita confirmatus, propagatus, ac dilatatus fuit, ut per totum ferè orbem hoc venenum se diffunderit. Quare à S. Sylvestro, & Constantino Magno, generalis & œcumenica Synodus 318. Patrum, qui ex toto orbe clarissimi & præstantissimi habiti sunt, Nicææ collecta est, ut illorum sapientia, prudentia, & eruditione, Arriana impietas jugularetur, & flamma hæc, quæ totum ferè orbem corripuerat, penitus extingueretur. Unde in symbolo ab ipsis edito, Filii Divinitas aperte declaratur, illeque genitus, non factus, & consubstantialis Patri dicitur. Quæ voce omnis Arriana impietas jugulata est, & caput hujus Draconis contritum; nec Arrianorum tantum, sed & semi-Arrianorum error proscriptus est. Extincto enim Constantinopoli Arrio, & in moerem Judæ, in secessu effusus ejus visceribus, paulò post orta est Semi-Arrianorum secta, qui errorem Arrii utcumque temperantes, Filium Patri similem, eiq; coæternum fatebantur; illum tamen esse illi æqualem & consubstantialem negabant, vocem *eternus*, quæ consubstantialis significat, quasi emollito rigore, *eternus*, hoc est, similem in substantia, commutantes: ita ut ipsa similitudine vocis & consonantiâ plerisque fallerent, quasi voce Catholicæ utentes.

Semi-Arrianis adjungi & annumerari solent Macedoniani, qui teste D. Thomâ 4. cont. Gent. cap. 16. licet rectè senserint de Patre & Filio, quoad identitatem essentia, hanc tamen Spiritui sancto denegabant; ipsum esse creaturam, & famulum ac ministrum Dei, & de illo eadè dici posse quæ de Angelis in Scriptura proferuntur, asserentes; unde & PNEUMATOMACHI dicti sunt, eò quòd de Spiritu Sancto litigarent, inquit Augustinus libro de hæresibus, hæresi 52. Quæ etiam hæresis adeò invaluit, ut generalis Concilii falce præscindi oportuerit, quod ex 150. Patribus Constantinopoli collectum fuit; cui & S. Gregorius Nazianzenus interfuit, & à Damaso Papa confirmatum est.

Sopitas hæreses hæc, & consumpta perverfitatis dogmata, velut vicia putrida ab impietatis tumulo exhumata, suscitavit superiori sæculo circa annum 1555. novi hæretici Michaël Servetus, & Valentinus Gentilis Italus. Ille enim de Lutheranis grege juvenis, & animo ferociens, mirari se dixit, cur tam Lutherani, quam Calvinistæ in rebus minoris momenti licem Ecclesiæ moverint; putà circa Sacramenta, Purgatorium, vota, & similia; in primo verò fidei Mysterio convenirent? Unde librum de Trinitatis erroribus composuit, in quo docuit nullam esse distinctionem Personarum in Deo, subindeque non dari in Divinis processione. Combustus autem est Geneva à Calvino, licet paratus abjurare suam hæresim: habuit tamen successores impietatis, Ministros in Transylvania.

Valer-

7 Valentinus autem dixit, tres Personas Trinitatis esse tres Spiritus aternos, essentiali differentia distinctos: Patrem longè esse ceteris eminentiorem, illumque solum esse verum & summum Deum, seu essentiatorem, alias verò Personas essentialitas. Sic minorem Patre Filium constituit Arrii discipulus. Traditus est etiam ultimo supplicio, & flammis additus Betna, undecimo post Serveti mortem anno, cum diceret ceteros Martyres pro Christo occubuisse, se autem mori pro gloria & eminentia Patris. Habet & Valentinus in Polonia aliquos suae haereticos successores.

8 Inter hæc vitiosa extrema, & alia Gentilium & Haereticorum delicia, media incedit Catholica veritas: docens primò Personarum distinctionem, secundò Essentialitatem unitatem, tertio tres tantum Personas in Deo reperiri. Quas veritates sequentibus articulis & assertionibus, breviter exponemus, ac defendemus.

ARTICVLVS II.

Vera & realis personarum distinctio in Deo, contra Sabellianos ostenditur.

Dico primò: Datur in Deo realis Personarum distinctio.

9 Probatum primò ex illo Genesis 1. *In principio creavit Deus caelum & terram.* Et postea. *Spiritus Domini ferebatur super aquas.* Ex quibus verbis colligunt SS. Patres mysterium Trinitatis: Augustinus de Genesi ad litteram cap. 1. Origines, & Rupertus, explicantes *in principio*, id est in Filio, & per Spiritum Domini, tertiam designari Personam alliterantes. Addo quod in Hebraeo habetur *creavit*, ELOHIM, id est Dei, seu Iudices. Quibus verbis, per *ly* (*creavit*) quod est in singulari numero unitas Divinae Naturae; & per *ly Elohim*, quod est in plurali, Personarum pluralitas designatur. Eadem veritas verbis sequentibus declaratur. Nam ut notat Angelicus Doctor 1. p. quaest. 74. art. 3. ad 3. insinuat personam Patris, in Deo dicente: *fiat lux*; Personam Filii, in verbo quo dicitur; Personam Spiritus sancti, in complacentia, qua vidit Deus lucem quod esset bona.

10 Potest etiam probari conclusio istis testimoniis, quibus Deus introducit loquens in plurali numero: Genesis 1. *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.* Ubi illud verbum, *faciamus*, designat pluralitatem facientium. Et cap. 3. *Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est*, Et 11. *Venite descendamus, & confundamus linguam eorum.*

Ad idem faciunt illa testimonia Scripturae, in quibus pluries nomen Dei repetitum invenitur: *Haec 6. Sanctus sanctus sanctus Dominus Deus Sabaoth.* Ubi Trinitas Personarum in nomine *sanctus* ter repetito designatur, & unitas in essentia, illis verbis numeri singularis, *Dominus Deus Sabaoth* Exodi etiam 3. sic habetur. *Hac dices Filius Israel: Dominus Deus Patrum vestrorum, Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob, &c.* Ubi unitas exprimitur dicendo, *Dominus Deus*: Trinitas verò, ex nomine *Deus*, tribus vicibus repetito colligitur.

11 Præterea Scriptura variis in locis processionem, generationem, paternitatem, & filiationem in Deo ponit: hæc autem sine reali Personarum

A narum distinctione salvari nequeunt: ut enim ait Augustinus libro 1 de Trin. cap. 1. *Nulla enim res est quae seipsam gignat ut sit.* Et Tertullianus contra Praxean. *Omne quod prodit ex aliquo, secundum sit ejus necesse est de quo prodit, non ideo tamen est separatim: secundus autem ubi est, duo sunt, & tertius ubi est, tres sunt: tertius enim est Spiritus à Deo & Filio: sicut tertius à radice fructus ex fructu, & tertius à fonte rivus ex flumine, & tertius à sole apex ex radio.*

Nec valet dicere cum Sabellianis: hæc vocabula denotare in Deo distinctionem Personarum, non entitative & realiter, sed secundum diversa officia seu munera, quae gerit unica persona Patris per creationem, Filii per incarnationem, & Spiritus Sancti per justificationem; seu secundum diversorum effectuum connotationes. Hoc enim subterfugium præcluditur à S. Thoma 4. contra Gregor. cap. 5. in fine, ostendendo quod ubi ponitur vera filiatio & paternitas, debet poni diversum suppositum seu persona. Ut enim ait Tertullianus libro citato cap. 10. *Præterea si sim, habeam oportet uxorem, non ipse mihi erit uxor: sic etiam ut pater sim, filium habeo, non ipse mihi erit filius. Et ut filius sim, patrem habeo, non ipse mihi erit pater.* Scriptura autem ponit in Deo veram paternitatem & filiationem, juxta illud Joannis ultimo, *Ut simus in vero Filio ejus Jesu Christo:* Ergo & veram & realem Suppositorum seu Personarum pluralitatem & distinctionem.

Præterea in Scriptura processio & generatio ponitur in Divinis, antecederet ad omnia creata, & ante incarnationem, & sanctificationem creaturae: Filius enim dicitur ante Luciferum genitus, & Divina Sapiencia prodidisse ex ore Altissimi ante omnem creaturam, & Verbum esse in principio apud Deum, & per illud omnia fuisse facta: Ergo intra ipsum Deum ponitur realis & vera Personarum distinctio, & non solum ex diversa connotatione, aut respectu ad effectus ad extra, vel ad incarnationem.

Ad hoc quod Joannis 1. Filius dicitur esse apud Patrem, vel in sinu Patris: quae etiam sine reali Personarum distinctione verificari nequeunt, quia idem non dicitur esse apud se, & in sinu suo, quantumcumque; diversa officia & munera exerceat. Quamvis enim Rex Galliae sit etiam Comes Provinciae, & Dux Burgundiae, illaque Provincias regat & gubernet; quis tamen dicat, Comitum Provinciarum, aut Ducem Burgundiae, esse apud Regem Galliae, vel in sinu ejus requiescere?

Possunt etiam in ejusdem veritatis confirmationem, plura ex novo Testamento adduci testimonia: duo tantum sufficient. Primum sumitur ex ultimo capite Matthaei, ubi dicitur: *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.* Quibus verbis, ut notat D. Thomas ibidem, uterque extremus error Sabellii & Arrii convellitur: unitas enim essentiae exprimitur dicendo singulariter in nomine, non pluraliter in nominibus: Trinitas verò personarum dicens, *Patri & Filii & Spiritus sancti.* Secundum habetur primae Joan. 5. ubi dicitur: *Tres sunt qui testimonium dant in caelo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus; & hi tres unum sunt.* Quibus etiam verbis Personarum distinctio cum unitate Essentialitatis manifestè exprimitur.

Denique suadet potest conclusio duplici congruentia sumpta ex D. Thoma quaest. 9. de potentia art. 9. Prima est: Oportet in Deo veram & propriam rationem amicitiae salvari in summo gradu: At sine reali personarum distinctione non potest

Potest salvari in Deo vera, propria, & summa A
 ratio amicitia: Ergo datur in Deo realis Perso-
 narum distinctio. Major constat, omne enim
 quod perfectionem sine imperfectione dicit, re-
 spectu in Deo amicitia autem hujus conditio-
 nis est. Minor autem probatur. In Deo enim
 per ordinem ad creaturas, summa amicitia esse
 nequit; cum illas summe non possit diligere,
 non enim summe diligibiles sunt; nec ad seip-
 sum potest habere amicitiam, nisi sit realis dili-
 gentis & dilecti distinctio: amicitia namque
 est ad alterum, cum redamationem & equali-
 tatem importet, teste Philosopho 8. Ethic. cap.
 5. redamatio autem & aequalitas, realem
 B
 extremorum distinctionem exposcat. Unde
 Gregorius homil. 17. in Evang. docuit charita-
 tem minus quam inter duos haberi non posse:
 Ergo stare nequit in Deo vera, propria, & sum-
 ma ratio amicitia, absque reali Personarum di-
 stinctione.

Secunda congruentia est. Ad bonum spectat
 quod sit communicativum sui: Ergo ad sum-
 mum bonum pertinet summe se communicare:
 sed in reali Personarum distinctio, non sal-
 vatur summa Dei communicatio: Ergo admit-
 tendam est in Deo realis Personarum distinctio.
 Minor probatur: Creaturis Deus non commu-
 nicat se summe, nam summa communicatio est
 C
 communicatio summi boni, summo modo: crea-
 turis autem, etsi summa bonitas communi-
 cat, non tamen summo modo communicatur:
 ubi autem ipsi summe communicare suam bo-
 nitatem non potest, nisi reale Personarum di-
 stinctio admittatur; nam inter communican-
 tem, & illam cui fit communicatio, realis distinc-
 tio requiritur: Ergo sine reali Personarum di-
 stinctione, nequit subsistere summa communi-
 catio Bonitatis Divinae. Unde Cyrillus libro
 1. Thelauri cap. 1. Non potest esse perfecta Deitas, nisi
 filium habeat, & fructum ex se pariat.

Confirmatur: Deus est felicissimus: Ergo
 debent esse plures Personae in Divinis. Probatur
 D
 Consequentia: nulla enim perfecta est jucundi-
 tas, nulla vera sine societate felicitas: creaturam
 autem cum sint dissimiles, & ab aeterno non fue-
 rint, non possunt dare Deo veram & perfectam
 societatem, ut egregie dicitur S. Doctor infra
 quod 31. art. 3. ad 1. his verbis: Licet Angeli & ani-
 mali sentia semper sint cum Deo, tamen, si non esset plu-
 ritudo Personarum in Divinis, sequeretur quod Deus
 esset solus vel solitarius. Non enim tollitur solitudo per
 sociationem alicujus quod est extranea natura. Dici-
 tur enim aliquis solus esse in horto, quamvis sint ibi
 multa planta, & animalia. Et similiter dicitur Deus
 esse solus vel solitarius, Angelis & hominibus cum eo ex-
 istentibus, si non essent in Divinis plures Personae. Un-
 de proclare Tertullianus contra Praxean. cap. 5.
 ante omnia Deus erat solus, ipse sibi & mundus, & lo-
 cus, & omnia; solus autem, quia nihil aliud extrinse-
 ce poterat illi: ceteram ne tunc quidem solus: habe-
 bat enim secum quam habebat in semetipso rationem
 suam suam.

Dices, Ex infinitate divinae naturae colligi-
 mus eam esse unam & immultiplicabilem: Sed
 persona divina, ut distincta virtualiter ab essen-
 tia, non minus est infinita: Ergo non minus est
 & immultiplicabilis.

Respondeo distinguendo Majorem. Ex infi-
 Tom. II.

ni tate simpliciter, concedo: Ex infinitate in cer-
 to quodam genere, nego. Similiter distinguo
 Minorem. Persona divina, ut distincta virtuali-
 ter ab essentia, non minus est infinita simplici-
 ter, nego Minorem; secundum propriam ratio-
 nem relativam, concedo Minorem, & nego
 Consequentiam.

Explicatur: Dupliciter potest considerari
 Persona in Deo. Primò ut imbibit transcenden-
 taliter ipsam divinam essentiam; & hoc modo
 est infinita simpliciter; quia tamen ut sic non
 consideratur in ratione personae, non est incon-
 veniens quod in ratione personae multiplicetur.
 Secundò potest considerari, quatenus secun-
 dum propriam rationem relationis distinguitur
 virtualiter à natura, & hoc modo non exigit in-
 finitatem simpliciter, sed intra propriam ratio-
 nem; quae ratio cum sit relativa, dicit necessariò
 exclusionem termini quem respicit, atque adèd
 non petit infinitatem simpliciter, sed tantum in
 propria ratione, v.g. Paternitas in ratione Pater-
 nitatis, & ideo non excludit quaecumque aliam
 Personam, sed tantum alium Patrem. Si autem
 essentia divina multiplicaretur, cum illa non
 opponatur relativè, nec consequenter distin-
 guatur ratione talis oppositionis, deberet distin-
 gui per rationem formalem & essentialem,
 quam non haberet alia natura, à qua hæc distin-
 gueretur.

ARTICULUS III.

*Unitas essentiae inter Patrem & Filium con-
tra Arianos probatur.*

Dico secundò: Secunda Trinitatis Persona 20.
 est ejusdem substantiae & naturae cum Patre.

Probatur primò conclusio ex Joan. cap. 10.
 ubi Christus de seipso loquens ait: *Ego & Pater
 unum sumus*: quibus verbis distinctio personalis
 exprimitur, dicendo, *Ego & Pater*; unitas autem
 essentiae, cum additur, *unum sumus*: quod intelli-
 gendum esse non de sola unitate affectus, sed de
 unitate consubstantiali essentiae, probant Basi-
 lius libro 1. contra Eunomium, Chrysostomus in
 hunc locum, & alii Patres communiter: idque
 constat ex verbis immediatè antecedentibus: *Et
 non rapier quisquam eas de manu mea, Pater meus
 quod dedit mihi majus omnibus est, & nemo potest ra-
 pere de manu Patris mei: Ego & Pater unum sumus*:
 Ex quibus verbis duplex argumentum confici-
 tur, ad probandum Christum loqui de unitate
 consubstantiali essentiae. Primum est: Si solum
 accepisset à Patre unionem secundum affectum,
 quod Pater illi dedit, majus omnibus non esset;
 non enim quidquam omnia superat, nisi perfe-
 cta Divinitas: Sed Christus ait, *quod dedit mihi
 Pater, majus omnibus est*: Ergo cum se unum cum
 Patre fatetur, loquitur de unitate essentiae. Un-
 de Augustinus serm. 56. de verbis Domini: *Quod
 ait unum, audiant Ariani: quod ait sumus, audiant
 Sabelliani; & nec illi aequalem, nec illi alterum ne-
 gando, sint vani*.

Secundum argumentum est: Unitatem istam 21.
 sumpsit Christus pro medio, ad probandum ne-
 minem posse ex ipsius manu proprias oves eripe-
 re, in hunc modum. Nemo potest illas rapere de
 manu Patris mei: Sed ego & Pater unum sumus:

T

Ergo

Ergo nemo potest illas de manu mea eripere. Sed hic discutitur omni robore careret, nisi loqueretur de unitate cum Patre consubstantiali in essentia; cum ex sola hac unitate a qualitas virtutis arguatur: Ergo cum docet se unum cum Patre esse, loquitur de unitate consubstantiali essentia.

22. Nec obstat illud Joan. 17. Christi ad Patrem pro Discipulis orantis: *Charitatem quam dedisti mihi dedi eis, ut sint unum, sicut & nos unum sumus.* Ex quo deduci videtur, unitatem Christi cum Patre non esse per identitatem essentia: exoptabat enim Discipulis unitatem quam habent Pater & Filius: Sed non petebat illis unitatem consubstantiali essentia: Ergo inter Patrem & Filium hac unitas non reperitur. Hoc, inquam, non obstat, cum enim inter Christum & Deum Patrem, duplex unitas reperitur: scilicet amoris, quae vocatur affectiva, & unitas consubstantialis per identitatem essentia, primam solum, non secundam Discipulis exoptabat: quia tamen prima non excludit secundam, ex illa non sequitur secundae unitatis inter Deum Patrem & Christum negatio.

23. Secundò probatur: Inter Patrem & Filium est necessaria ad minus convenientia specifica in natura: Sed Verbum est Filius naturalis Patris: Ergo est ejusdem naturae cum illo: cumque natura divina numero multiplicari nequeat, ut constat ex fide, & ratione naturali, multisque argumentis demonstrat D. Thomas 1. contra Gent. cap. 42. & nos fusc ostendimus in Tractatu de natura Dei, ejusque attributis, politeismum expugnando: consequens fit, quòd inter primam & secundam Personam inveniatur omnimoda identitas essentia & natura. Major patet, Minor verò probatur ex variis locis Scripturae: nam Psalm. 2. & 88.

Matth. 11. Joan. 5. ad Roman. 1. ad Hebr. 1. & alibi passim, Christus Filius Dei appellatur. Imò etiam in veteri Testamento hoc nomen Filii Dei reperitur: nam Daniel. 3. Nabuchodonosor ait optimatibus suis: *Nonne tres viros misimus in medium ignis compeditos? Qui respondentes Regi dixerunt: vere Rex. Respondit & ait: Ecce ego video quatuor viros solutos, & ambulantes in medio ignis, & nihil corruptionis in eis est, & species quarti, similis FILIO DEI.* Ubi Augustinus orat. contra Judaeos, Paganos, & Arrianos, cap. 15. *O alienigena unde tibi hoc? Quis tibi annuntiavit Filium Dei? Quae lex, quis Propheta annuntiavit tibi Dei Filium? Nondum quidem mundo nascitur, & similitudo nascenti à te cognoscitur. Unde tibi hoc? Quis tibi istud annuntiavit? nisi quia scilicet sic te divinus ignis ita illuminavit, ut cum illic apud te captivi tenerentur inimici Judaei, sic diceres testimonium Filio Dei.* Bellè etiam Chrylogus term. 48. expendens verba illa Judaeorum, *Nonne hic est fabri filius?* subdit: *Dicebant, hic est fabri filius, sed cujus fabri filius non dicebant. Dicebant fabri filius, ut arte vili ars laereret authoris; & deitatis nomen, fabrilè nomen absconderet. Christus erat fabri filius, sed illius, qui mundi fabricam fecit, non malleo, sed praecepto; qui elementorum membra, non ingenio, sed iustione compegit; qui massam saeculi, autoritate, non carbone conflagavit; qui Solem non terrene igne, sed superno calore succendit; qui lunam, tenebras, noctem formavit & tempora; qui stel-*

A las variâ luce distinxit: qui cuncta fecit ex nihilo, &c.

Respondent Arriani, Christum Dei Filium in Scriptura appellari, vel ratione creationis, vel ratione justificationis; ex quibus filiationis modis non sequitur identitas in natura cum Patre.

Sed hæc evasio frivola est, & contra illam obstat primò, quòd si hac solâ ratione Christus esset Filius Dei, posset primogenitus dici, non posset tamen unigenitus appellari: Sed Christus in Scriptura dicitur Filius Dei unigenitus, ut constat ex illo Joan. 1. *Vidimus gloriam ejus, quasi unigeniti à Patre:* Ergo non est Filius, largâ ratione creationis, neque adoptivus, ratione justificationis, sed naturalis & verus, ratione æternæ generationis.

Secundò, Filius verus idem est quod filius naturalis: Sed Christus dicitur verus Filius Dei, primâ Joan. ultimo, *Verus filius in vero Filio ejus:* Ergo est Filius naturalis.

Tertio, Moïses, ut pote vir justus & sanctus, fuit filius Dei adoptivus, & tamen Paulus ad Hebræos 3. illum servum appellat, per comparisonem ad Christum ut Filium; at enim, *Moses quidem fidelis erat in tota domo ejus, tanquam famulus, Christus verò tanquam filius in domo patris:* Ergo Christus non est filius ratione creationis, vel justificationis, sed ratione naturalis & æternæ generationis.

Quartò, Hoc filiationis genus reperitur etiam in Angelis: Sed Christus aliâ ratione dicitur filius, ac Angeli, ut constat ex Paulo ad Hebræos 1. sic dicente: *Cui enim dixit aliquando Angelorum, Filius meus es tu, ego hodie genui te:* quod ad Christum dictum est: Ergo Christus est Filius verus & naturalis, per veram & propriam generationem.

Demique, Matthæi 16. laudatur maritus Petrus, eò quod alius de Christo dicitur basilum esse Heliam, alius Hieremiam, aut unum ex Prophetis, ipse Christum esse Filium Dei vivi confessus est: Sed non debuisset ita laudari & extolli hæc Petri confessio, si de filiatione adoptiva procederet, cum etiam alii sentientes Christum esse Heliam, aut Hieremiam, vel alterum ex Prophetis, ipsum Filium Dei adoptivum confiterentur: Ergo Petrus in Christo filiationem naturalem agnovit.

Potest etiam probari conclusio ex illo Psalm. 109. *Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis.* Ubi David eodem & pari modo Dominum vocat illum qui dicit (qui utique est Pater) & illum cui dicit, nempe Filium: Ergo si tam Dominus est Christus, ac Pater, tam verus Deus est ac ille; quia potestas illa supremi dominii in Deitate fundatur. Hoc loco usus est Christus Dominus Matthæi vigesimo secundo ad probandum suam Divinitatem: Petrus Actorum 2. & Paulus ad Hebræos 1. ubi etiam ponderat illam particulam, *sede à dextris meis;* quæ contra ponitur omni creatura quantumcumque excellentissimâ; nulla enim sedet ex propria dignitate & meritis, sed mimistrat: ad quem (inquit) Angelorum dicit: *Sede à dextris meis, quoad usque ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum:* Nonne omnes sunt administratores spirituum ministerium miseri, &c.

Conti-

Confirmatur ex Augustino super eundem Psalmum, ubi notat quod Dominus Pater dixit Domino, scilicet Filio, *sed à dextris meis*. Sed quia ex hoc quod Filius sedet ad dexteram Patris, aliquis suspicari posset quandam superioritatem in Patre, respectu Filii; sicut eam ostendit Rex, cum filium aut principem ad dexteram suam collocat; ut hoc excludat, & indicet omnimodam esse æqualitatem inter Patrem æternam, & Filium, postea subiungit: *Dominus à dextris meis*, & docet Patrem ad dexteram Filii residere. Ad eandem æqualitatem ostendendam, Christus dixit: *Ego & Pater unum sumus*; seipsum primò nominans, quod videretur præ se ferre quandam inurbanitatem, nisi hoc dixisset ad ostendendam illam hæresim, quam prænoverat in Ecclesia occurrant, quæ dicebat quod Pater erat tempore, dignitate, & potentia anterior & perfectior Filio.

Denique probatur conclusio: Qui operatur omnia opera Dei, Deum adæquat in virtute; & cum virtus consequatur naturam, Deum etiam in natura adæquat: Sed Verbum operatur omnia opera Dei, ut constat Joan. 1. *Omnia per ipsum facta sunt*, & sine ipso factum est nihil: Ergo Patrem in virtute & natura adæquat.

Quod si Arriani respondeant, opera Dei Filium facere, non ut principale agens, sed ut instrumentum & instrumentum Patris, ex quo non sequitur quod sit illi æqualis in virtute. Contra hæc evasione arguo primò ex illo Joan. 5. *Quisquamque facit Pater, hæc & Filius similiter facit*: Sed Pater virtute propria, & ut agens principale operatur: Ergo & Filius.

Secundò, Instrumentum & minister non operatur in vi proprii verbi, sed in verbo principalis agentis imperantis: Sed Apostolus ad Hebr. 1. ait quod *Christus portat omnia verbo virtutis sue*: Ergo non ut minister aut instrumentum, sed ut principale agens operatur.

Tertio, Instrumentum & minister non operatur ut vult, sed secundum dispositionem alterius voluntatis sibi imperantis; undec similis aut tantus honor debetur ministro, quantus Domino imperanti: Sed Joan. 5. dicitur, *Sicut Pater vivos vivificat, ita & Filius quos vult vivificat*, & *Pater omne iudicium dedit Filio, ut omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem*: Ergo idem quod patris.

Argumenta Arrianorum non erant alicujus ponderis: sic enim arguebant. Pater est major Filio: Joan. 14. *Pater major me est*. Filius est Patri subiectus 1. Corinth. 15. *Cum omnia ei subiecta fuerint, tunc ipse filius subiectus erit ei*, scilicet Patri. Preceptum à Patre accepit: Joan. 14. *Sicut mandatum dedit mihi, sic facio*. Patri etiam obediit: ad Philip. 2. *Factus obediens usque ad mortem*. Ab ipso clarificatus est: Joan. 12. *Pater clarifica Filium tuum*. Insuper ab eo potestatem accepit, Matth. ultimo: *Data est mihi omnis potestas in celo & in terra*. Fuit etiam in tempore genitus: Psalmo 2. *Ego hodie genui te*. Sed hæc omnia cum vera Filii Divinitate, cum æqualitate ad Patrem, & identitate essentiæ cum illo repugnant: Ergo Filius non est ejusdem naturæ cum Patre.

Respondet in Christo duas esse naturas, humanam scilicet & divinam: secundum istam, æqualitatem, coeternitatem, & consubstantialitatem habet cum Patre: secundum humanitatem minor est Patre, subditus illi & obediens,

Tem. II.

præcepta suscipiens, & ab illo clarificatus: potestatem etiam judicariam ipsi ut homini convenientem accepit in tempore; Divinam autem illi convenientem ut Deo, non in tempore, sed ab æterno habet. Quod si in tempore dicitur data, est quia in tempore fuit manifestata; & sic dicitur in tempore genitus, quia in tempore illius æterna generatio fuit manifestata hominibus. Cæterum si hæc argumenta Arrii aliquid probarent; convincerent etiam, Filium non esse omnium creaturarum supremam, cujus contrarium ipse docebat: cum ad Hebræos 2. dicatur minoratus ab Angelis. Sicut ergo ex hoc non sequitur inferioritas Christi respectu Angelorum, nisi tantum ratione humanæ naturæ; ita ex eo quod ter major Filio dicatur, non infertur Filium esse minorem Patre, nisi tantum secundum humanitatem.

Secundò arguebant Arriani. Vera Divinitas defectu scientiæ non patitur: Sed in Filio defectus scientiæ invenitur, ut constat ex Marci 13. ubi Christus loquens de die iudicii ad suos Discipulos, dixit: *De die autem illo, vel hora, nemo scit, nec Angelus in celo, neque Filius, nisi Pater*.

Hoc testimonium cui potissimum Arriani confidebant, varias patitur explicationes. Prima est: hæc verba, *neque Filius*, intelligi de Filio hominis, non naturali, sed adoptivo. Sed illa displicet: quia Filius adoptivus supponebatur exclusus per illam particulam, *nemo*, id est nullus homo, & per illam, *nec Angeli in celo*; omnis enim filius adoptivus, vel est Angelus, vel homo: Ergo superflue adderetur, *nec Filius hominis*, si per Filium hominis, filius adoptivus Dei intelligeretur.

Secunda explicatio est: Christum ignorare diem iudicii, non quia Deus, sed quatenus homo est; sumendo *ly. quatenus*, non specificativè, sed reduplicativè; id est non negando quod humanitas Christi prædictum diem cognoverit, sed quod illum cognoverit scientiâ humanâ, illum enim non scivit, nisi revelatione divinâ. Quam explicationem doctissimè defendit noster Malvenda lib. 2. de Antichristo cap. 23.

Tertia explicatio est sancti Augustini libro 1. de Trinit. cap. 12. & libro 83. quæstionum quæst. 32. ubi docet quod idèò Christus dicitur nescire diem iudicii, quia non facit hominem aliquid aut Angelum scire diem illum; sicut è converso ex persona Dei dicitur Genes. 22. *Nunc cognovi quod timeas Dominum*, id est cognoscere alios feci, ut explicat idem Augustinus tomo 4. lib. de Essentia Divinitatis. Hanc interpretationem amplectitur S. Thomas in compendio Theologiæ cap. 242. & Cassiodorus ad Psalmum 9. eamque latè prosequitur noster Alvarez in commentariis super Isaiam, cap. 7. numero 31.

Ad idem redit quod alii dicunt: Christum diem illum nescivisse, ut Legatum Patris æterni, & Doctorem Gentium, in ordine scilicet ad publicationem, sed veluti sub secreto, & non ad revelandum aliis: quo modo loquendi sapius uti solemus, dum earogati quæ sub secreto accepimus, illa nos ignorate respondemus.

Hinc interpretationi acquiescunt omnes ferè Theologi, & Scripturæ Interpretes, excepto Maldonato, qui illam ut improbabilem rejicit: quia (inquit) si Christus idèò diceretur nescire iudicii diem, quia illum nobis non revelavit, vel

quia nescivit illum ad alii revelandum, eadem ratione dici posset Patrem illum ignorare, cum nemini illum Pater revelaverit. Unde aliam interpretationem subiungit, dicens solum Patrem dici scire diem iudicii, quia solus Pater ex officio illum sciebat; solius enim Patris, inquit, est constituere diem, quo mundus solvendus est. Quæ interpretatio merito displicet Malvendæ, ubi supra, illamque impugnat hæc ratione. Ad Christum ex officio pertinet iudicium mundi, juxta illud Joan. 5. *Pater non iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit Filio*: Sed ad officium Iudicis pertinet diem scire quo iudicaturus est: Ergo Christus illius diei notitiam ex officio habuit.

Sed quidquid sit de Maldonati explanatione, à communi recedendum non est, maxime ex tam levi fundamentum, cui facile respondetur cum D. Thoma 3. parte quæst. 10. art. 1. ad 1. negando sequelam. Nam licet Pater diem iudicii nobis non revelaverit, illum tamen Christo ut homini revelavit; unde sub secreto illum scivit, solum respectivè ad nos; non tamen absolute, sicut Christus, qui illum diem nemini revelavit.

34. Denique arguebant Arriani. Vel generatio Filii est jam absoluta, vel non? Si absoluta est: Ergo habuit finem: At quod habuit finem in tempore, habuit etiam initium. Si autem non est absoluta: Ergo Filius non est perfectus, cujus generatio non est absoluta & perfecta.

Sed hoc sophisma facile diluitur, dicendo perfectam esse Filii generationem, non quasi cessaverit; est enim actio æterna; juxta illud Psalmi 2. *Ego hodie genui te*, id est in æternitate genero; sed quia illius generationis terminus perfectè existit. Eodem sensu creatio mundi est perfecta non quasi cessaverit, conservatur enim perpetuè, & conservatio est perpetua & durans creatio; unde Christus ait Joan. 5. *Pater meus usque modo operatur*, scilicet mundum creans; sed quia mundus existit perfectè, perfecta est mundi creatio.

ARTICULUS IV.

Spiritum sanctum esse verum Deum, ac proinde ejusdem essentia cum Patre & Filio, contra Macedonios ostenditur.

Dico tertio, Spiritum sanctum esse verum Deum, ac proinde Patri & Filio consubstantialem.

35. Probatum primò: Habere Templum, & esse nostram beatitudinem ac finem ultimum, soli vero Deo convenit: Sed hæc in Scriptura tribuuntur Spiritui sancto: Ergo verus Deus est. Minor probatur: De primo enim dicitur 1. ad Corinth. 6. *An nescitis quoniam membra vestra templum sunt Spiritus sancti*? De altero verò 1. Petri 1. *Spiritu sancto misso de celo, in quem desiderant Angeli prospicere*: Ille autem in quem Angeli desiderant prospicere, est eorum beatitudo ac finis ultimus: Ergo, &c.

36. Secundò: Solius Dei est, propria secreta cognoscere, unde Isaiæ 24. in persona Dei dicitur: *Secretum meum mihi*. Revelatio etiam mysteriorum, est solius Dei opus, juxta illud Daniëlis 2. *Est Deus in celo revelans mysteria*. Sed hæc Spiritui sancto conveniunt, ut de primo constat 1. ad Corinth. 2. *Spiritus omnia scrutatur etiam profunda Dei*. De secundo patet 1. ad Corinth. 14. *Spiritus*

A loquitur mysteria: Ergo Spiritus sanctus est verus Deus.

Tertio: Esse ubique, soli Deo competit; unde Hieremiæ 23. in persona Dei dicitur, *Cælum & terram ego impleo*. Sed hoc convenit Spiritui sancto, juxta illud Sapientie 1. *Spiritus Domini replevit orbem terrarum*: Ergo idem quod prius.

Quartò: Creatio est opus solius Dei: Sed creatio Spiritui sancto tribuitur: Ergo est verus Deus. Minor constat ex Psalm. 32. ubi dicitur: *Verbo Domini cælifirmati sunt, & Spiritus eius omnis virtus eorum*. Et Psalm. 103. *Emitte Spiritum tuum, & creabuntur*. Et Judith 16. *Missi Spiritus, & creata sunt*.

37. Quintò: Resuscitare à mortuis est operatio propria Dei, unde Joan. 1. dicitur: *Sicut Pater suscitavit mortuos, & vivificavit, sic Filius quos vult vivificat*: Sed virtus resuscitationis Spiritui sancto convenit, ut constat ex Paulo ad Roman. sic dicente: *Qui suscitavit Jesum Christum à mortuis, vivificavit & mortalia corpora vestra, propter inhabitantem Spiritum ejus in vobis*: Ergo est Deus.

Denique, Loqui per os Prophetarum, est à proprio solius Dei, juxta illud Numerorum 12. *Si quis fuerit inter vos propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum*: Sed hoc Spiritui sancto attribuitur, dicitur enim in Actibus Apost. cap. 1. *Oportet impleri scripturam, quam prædixit Spiritus sanctus per os David*. Et 2. Petri 1. *Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines*: Ergo Spiritus sanctus est verus Deus.

Dices cum Macedonianis: Dei operationes attribui Spiritui sancto, non per auctoritatem, sed per ministerium. Verum in contrarium militat illud Pauli 1. ad Corinth. 12. ubi diversis donis Dei enumeratis, subdit: *Hæc omnia operatur unus atque idem Spiritus dividens singulis prout vult*: Sed per ministerium operans, & non per auctoritatem, non tam operatur ut vult, quam alterius arbitrio subicitur: Ergo Dei operationes, non per ministerium, sed per auctoritatem, Spiritui sancto attribuantur. Adde quod Psalm. 32. Spiritus sanctus dicitur firmare cælum, ut Spiritus oris Dei: Non ergo ut minister aut instrumentum illius; sic enim esset extranea persona, non verò ipsius oris divini Spiritus.

Contra Divinitatem Spiritus sancti opponitur olim Macedonius, primò illud ad Roman. *Spiritus postulat pro nobis*: At si Spiritus S. esset Deus, non postuleret, sed daret: Ergo non est verus Deus.

Secundò opponebat id quod Joan. 16. de Spiritu sancto dicitur: *Quaecumque audierit loquatur, & annuntiabit vobis*: At qui audire debet, & instrui, ut alius loquatur, non est Deus, qui instructione non eget: Ergo, &c.

Ad primam objectionem respondeo cum Augustino Epist. 121. cap. 15. Paulum asserere quod Spiritus sanctus postulet, quia interpellare sanctos facit. Unde supra dixerat: *Adjuvat infirmitatem nostram*. Vel etiam dici potest cum S. Thoma super hunc locum Apostoli, quod Spiritus sanctus postulat, id est postulantes nos facit. Sic Genes. 22. dicitur, *Nunc cognovi quod dixit Dominum, id est cognoscere feci*.

Ad secundam dicendum cum Basilio contra Eunomium, Spiritum sanctum audire à Patre & Filio ea quæ loquitur; non per instructionem &

in Bibli

disciplinam inferioris ad superiorem, sed per communicationem ipsius essentia & scientiae divinae, quam a Patre & Filio per aeternam processionem accipit.

ARTICULUS V.

Tantum Personas esse in Deo, auctoritate & ratione probatur.

Primo: In Deo tres sunt Personae, & non plures, neq; pauciores. Conclusio est de fide definita a multis Conciliis, & in Symbolo Athanasij, illis verbis: *Vnus ergo Pater, non tres Patres; unus Filius non tres Filij; unus Spiritus Sanctus, non tres Spiritus Sancti.* Constat etiam ex illo *Joan. 1. Tres sunt qui testimonium dant in caelo: Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus.* Quae propositio quavis exclusionem non exprimat, pro exclusione tamen accipitur, communi Ecclesiae, & Theologorum consensu; ac proinde non solum est de fide, quod in Deo sint tres Personae, sed etiam quod non sint plures. Unde Concilio Lateranensi cap. *dammamus*, de summa Trinitate de fide Cathol. dicitur: *In Deo solummodo Trinitas est, non quaternitas.*

Rationem hujus veritatis non posse ab haereticis trahi, docet D. Thomas quaest. 9. de potentia 9. quia cum fateantur, Filium & Spiritum sanctum esse creaturas; atq; vis productiva creaturarum in exhaustibilis sit, nulloq; illarum numero possit finire; non potest ab ipsis certus personarum Divinarum numerus assignari.

Ratio autem D. Thomae loco jam allegato, & apud Genes cap. 26. potest ad hanc formam reduci. In Deo est una tantum Persona improducta, & duae productae: Ergo sunt tres, & non plures personae. Antecedens pro prima parte constat, nam distinctio personalis in Divinis, solum est secundum relationes originis, ut infra ostendemus: Sed inter Personas improductas non potest relatio originis intercedere, cum una altera non procederet, alia improducta non esset: Ergo in Deo esse non potest nisi una Persona improducta. Pro secunda parte probatur: Processio in Divinis non est secundum actionem transeuntem, sed immanentem: Atqui actiones immanentes tantum sunt duae, scilicet intelligere & velle: Ergo processionem divinam sunt duae, una per intellectum, altera per voluntatem; & consequenter Personae terminantes processionem, tantum sunt duae, scilicet Verbum procedens per intellectum & Amor productus per voluntatem.

Dices: hoc argumento solum probari, quod in Deo tantum sit processio per intellectum, & per voluntatem, ac proinde quod Personae productae sint Verbum & Amor; non tamen quod in divino intellectu non sint plures processionem, & plures illarum termini; & idem de voluntate: ac per consequens non convinci non potest in Deo plures Personas quam tres.

Sed contra primo: Si in divino intellectu essent plures processionem, quam una, essent actu plures processionem, cum semel pluribus quam una concessis, nequeat illarum terminus vel numerus constitui aliqua ratione: Sed non sunt concedenda processionem actu infinita in intellectu divino: Ergo neq; plures.

Secundo: Si essent plures processionem in intel-

lectu divino, vel illae essent specie, aut numero tantum diversae? Neutrū dici potest: Ergo &c. Minor pro prima parte constat: nam divina intellectio, quae est processionem principium, vel formaliter ipsa processio, est una unitate specificā: Ergo processio & terminus processionem, qui cum ipsa adaequatur, non possunt specificē distingui. Pro secunda verò parte ostenditur. Primo: Distinctio solum numerica sumitur a materia vel subjecto: Sed processionem divinam, atque illarum termini, carent materia & subjecto, cum sint per se subsistentes: Ergo nequeunt solo numero distingui.

Secundo: Distinctio tantum numerica ex limitatione provenit, unde natura divina, quae limitata non est, non potest multiplicari numero: Sed processionem divinam, & illarum termini, quid limitatum non sunt: Ergo non possunt solo numero multiplicari & distingui.

Objicies primo: Sicut scientia & amor attribuantur Deo, ita & potentia: Si igitur secundum intellectum & voluntatem sint duae processionem in Deo, videretur quod debeat esse tertia secundum potentiam, & per consequens quod sint plures Personae quam tres.

Respondeo cum D. Thoma hic quaest. 27. art. 3. ad 1. *Quod potentia est principium agendi in aliud; unde secundum potentiam accipitur actio ad extra; & sic secundum attributum potentiae, non accipitur processio Personae Divinae, sed solum creaturarum.*

Objicies secundo: Generatio in rebus creatis ex natura fecunditate procedit: Ergo similiter in Deo, praeter duas processionem, quarum una est per intellectum, & alia per voluntatem, ponenda est alia ex natura fecunditate proveniens, & consequenter alia Persona procedens, distincta a Verbo, & Spiritu Sancto.

Confirmatur, & magis illustratur haec ratio. Tantum differt natura in Deo ab intellectu, quantum intellectus a voluntate: Ergo sicut in Deo ponitur una Persona quae procedit per intellectum, ut Verbum, & alia procedens per voluntatem, ut Amor, ita debet dari alia quae procedat per modum naturae, ut Filius.

Ad objectionem respondeo: Generationem in rebus creatis non procedere immediate a natura, sed mediante potentia generativa. Unde etiam in Deo (de quo philosophari debemus cum analogia & similitudine ad res creatas, exclusis imperfectionibus) nulla datur processio quae sit immediate a natura, ut praeter intellecta intellectui & voluntati, ut infra ostendemus contra Durandum; sed generatio est immediate ab intellectu, qui ut est in Patre, habet rationem potentiae generativae; & spiratio activa est a voluntate, quae ut est in Patre & Filio, habet rationem potentiae spirativae. Quare

Ad confirmationem, dato & non concessio Antecedente, de quo disputant Theologi in materia de Attributis, nego Consequentiam & paritatem: Ratio discriminis est, quia natura in Deo non est immediate operativa, sicut intellectus & voluntas.

Objicies tertio: In Deo sunt quatuor relationem: scilicet Paternitas, Filiatio, Spiratio, & Processio: Ergo & quatuor Personae. Consequentia videretur manifesta, quia, ut infra dicemus, Personae Divinae constituuntur & distinguuntur relationibus.

50.

51.

52.

53.

54.

55.

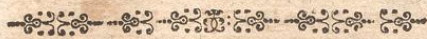
56.

Diff. 2. art. 3. §. 2.

57 Respondeo concessio Antecedente, negando Consequentiam: nam ut docet D. Thomas infra quæst. 30. art. 2. ad 1. & quæst. 9. de potentia art. 9. ad 27. Licet sint quatuor relationes in Divinis, una tamen earum, scilicet Spiratio, non est proprietates personalis, neque constituit Personam, & ideo non sunt in Deo nisi tres Personæ.

DISPUTATIO II.

De processionibus Divinarum Personarum.

Ad questionem 27. primæ partis.

DE ventorum origine, quos, ut ait Psalmista, Divina Sapientia educit de thesauris suis, disputant Philosophi cum Aristotele in libris Meteororum, & Seneca lib. 5. naturalium questionum cap. 4. De processione verò Divinarum Personarum, quæ ut ait Bernardus ferm. 1. Pentec. *Posuit nubem latibulum suum*, agunt Theologum cum Doctore Angelico in hac parte quæst. 27. Verum si adeò obscura & arcana est ventorum quos natura producit origo, ut vix de ea Philosophi aliquid certi audeant asserere, quis æternam & ineffabilem Divini Verbi, & Sancti Pneumatis originem agnoscere & explicare valeat? Generationem illius, & istius processionem, quis enarrabit? Stupet certè natura, suspicit ratio, Philosophia miratur, dum audit unam Personam Divinam, ab alia sine ulla prorsus causalitate & dependentia originari; in alio sine passione recipi; ad alium non tanquam ad effectum, sed tanquam ad simplicem terminum tendere. Fides tamen hæc docet, cui natura obsequi, parere ratio, & Philosophia subjici debet; ut constabit ex dicendis in hac disputatione, in qua de existentia, quidditate, & principio divinarum processionum differemus & cur uni ex illis, non verò alteri, ratio generationis conveniat, discutimus: invocata prius, his carminibus, Spiritus Sancti gratiâ.

*Aura potens, amor ignipotens, spirabile nomen:
Amborum communis amor, cæli aurea flamma:
Sancte veni, Sanctis accende ardoribus orbem.
O Divum flamen, nostris te mentibus affla.*

ARTICULUS I.

An sint in Deo processionem ad intra?

Sicut duplex est Divinarum actionum genus, aliud immanentium, aliud transeuntium, per illas ad intra agit, per has aliquid ad extra operatur: ita & à Theologis duæ distinguuntur divinarum processionum species; ad intra videlicet, & ad extra; immanentium & transeuntium. Per illas una Persona divina ab alia procedit; per illas verò creaturæ à Deo tanquam à primo principio & prima causa emanant. De primis solum hinc agimus cum Sancto Doctore, & primò inquirimus an illæ de facto dentur in Deo?

§. I.

Dari in Deo Processiones, autoritate Scripturæ, ratione Theologicâ, & duplici congruentia ostenditur.

Dico igitur, dari in Deo processionem, per quas una persona ab alia procedit.

Probatur primò: De Mysterio Trinitatis, & processionibus divinis sciendum est juxta id quod ex Scriptura habemus, cum hæc tationis naturalis captum superent: Sed ex Scriptura habemus dari in Deo processionem, quibus una Persona ab alia procedit: Ergo ita sciendum est. Minor probatur, nam Eccles. 24. Divina sapientia dicitur ex ore Altissimi (est ex intellectu Patris) produsse. Et Sap. 7. vocatur emanatio quædam charitatis omnipotentis Dei. Et Michea 5. dicitur, *Egressus ejus ab initio à diebus æternitatis*. Clarius adhuc eadem veritas in novo Testamento exprimitur: nam Joan. 7. Christus de se ipso sic ait: *Ego scio eum* (scilicet Patrem) *quia ab ipso sum*. Et cap. 8. *Ego à Deo processi*. Et cap. 15. de Spiritu Sancto loquens, ait: *Cum venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis à Patre, Spiritum veritatis, qui à Patre procedit*.

Constat ergo ex sacris litteris dari in Deo æternam processionem, Divinarum Personarum productivas; quas non licet per metaphoram interpretari, ut faciunt hæretici: primò ob regulam Augustini, quæ asserit verba Scripturæ in proprietate esse accipienda, quando ex eis nullum sequitur absurdum; nulla autem sequitur absurditas ex eo quod in Deo verè & propriè processionem ponatur, ut constabit ex argumentorum solutione: secundò ob auctoritatem Conciliorum, & SS. Patrum, propriè eas exponentium; sic enim habetur in Symbolo Concilii Niceni: *Crèdo in Deum Patrem & in Jesum Christum Filium ejus unigenitum, & ex Patre natum, ante omnia secula: Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero*. Et ibidem asseritur, Spiritum Sanctum à Patre Filioque procedere. Idem profitetur Concilium primum Constantinopolitanum in suo Symbolo, ubi de Spiritu Sancto hæc adduntur: *Credimus in Spiritum Sanctum Dominum, & vivificantem, & ex Patre procedentem, & cum Patre & Filio adorandum*. Hæc concinunt Athanasius in suo Symbolo quod in Ecclesia cantatur; Dionysius Areopagita cap. 1. de divinis nominibus, Gregorius Thaumaturgus in sua fidei confessione, Justinus in Dialogo cum Triphone, Hilarius, Augustinus, alijque sancti Patres, relati hic à Gonzale, & à Salmanticensibus.

Probatur secundò conclusio ratione Theologicâ. De fide est dari in Deo tres Personas distinctas in unitate essentia, ut contra Sabellianos & Arrianos disputatione præcedenti ostendimus: Sed distinctio realis Personarum in unitate essentia, absque processionem unius ab alia subsistere nequit: Ergo dantur in Deo processionem. Minor probatur: Tum quia ex D. Thoma supra quæst. 11. art. 3. & 16. cont. Gen. cap. 41. omni multitudo sicut debet reduci ad unum, ita debet derivari ab uno principio. Tum etiam, quia cessante processionem, cessat oppositio originem; cessante autè oppositio originem, non possunt plures Personæ distingui, nisi diversitate naturæ. Unde Hilarius in libro de Synodis: *Chilum enim*